

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3257>

Number: 44 , p. 141-151, Spring II 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

05.01.2016

31.03.2016

**ORTAOKUL ÖĞRETMENLERİNİN DEMOKRATİK
TUTUMLARI İLE ÖĞRENCİLERİN DEMOKRATİK
DEĞERLERE SAHİP OLMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ¹**

*AN INVESTIGATION ON DEMOCRATIC ATTITUDES OF SECONDARY
SCHOOL TEACHERS AND LEVEL OF POSSESSION OF DEMOCRATIC
VALUES BY THE STUDENTS*

Yrd.Doç.Dr. Hakkı KONTAŞ

Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD

H. Emre SELÇUK

Adıyaman Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Öğrencisi

Musa POLAT

Adıyaman Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz

İnsanların demokratik bir çevrede hoşgörü içerisinde yaşaması için demokratik değerlerin ve demokratik tutumların o toplumda yer edinmiş olması gerekmektedir. Demokratik yaşam alışkanlıklarının bir toplumda yer edinmesi ise demokratik bir eğitim sistemiyle mümkündür. Demokratik değerlerin toplumlara kazandırılması amacı ise demokratik değerlere sahip, demokratik değerleri davranış haline getirmiş nitelikli öğretmenlerin vereceği eğitimi önemli hale getirmiştir. Bu araştırmanın öncelikli amacı ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumları ile öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin incelenmesidir. Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırmada verileri toplamak için "Attitude Research Laboratory" tarafından geliştirilen ve Gözütok (1995) tarafından dilimize çevrilen "Demokratik Tutum Ölçeği" ile ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere ne düzeyde sahip olduğunu belirlemek amacıyla 26 ifadeden oluşan İlğan, Karayığit ve Çetin (2013) tarafından geliştirilen "Demokratik Değerler Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Adıyaman İli Kâhta İlçesi'ndeki 3 devlet ortaokulunun 8. sınıfında öğrenim gören 410 öğrenci ve bu okullarda görev yapan 100 öğretmenden oluşmaktadır. Verilerin analizinde frekans, yüzde, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenlerin demokratik tutumlarının cinsiyete, medeni duruma, kıdem ve görev yaptığı okul değişkenine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeyleri cinsiyete göre bazı alt boyutlarda kızlar lehine, öğrenim görülen okul bakımından ise bazı alt boyutlarda üst ve orta sosyo-ekonomik düzey lehine anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

¹ Bu çalışma, 22-24 Ekim 2015'te düzenlenen "3. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi"nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Tutum, Demokratik Değerler, Ortaokul Öğretmenleri, Ortaokul Öğrencileri, Demokrasi

Abstract

Democratic values and attitudes should have settled in a society in order for its people to be able to live in tolerance in a democratic environment. The settlement of traditions of a democratic life, in turn, is possible through a democratic educational system. The aim of introducing democratic values to the society has highlighted the importance of education given by teachers who possess democratic values and have made a habit of them. The primary purpose of this study is to examine the democratic attitudes of secondary school teachers and the level of possession of democratic values by the students. It is a descriptive study using survey model. Two scales were used to collect the data: "Democratic Attitude Scale" which was developed by Attitude Research Laboratory and translated into Turkish by Gözütok (1995) and "Democratic Values Scale" which consists of 26 items and was developed by İlğan, Karayiğit and Çetin(2013) in order to determine the extent to which secondary school students possess democratic values. The study group of the research consists of 410 students studying at the eighth grade of 3 state secondary schools in Kâhta district of Adıyaman in 2014-2015 educational year and 100 teachers working at the same schools. Frequency, percentage, independent samples t-test and one way analysis of variance (ANOVA) were used for the analysis of data. At the end of the research it is found that the democratic attitudes of the teachers do not vary based on the variables of gender, marital status, seniority or the school they work at. The level of possession of democratic values by the students differs significantly in favor of the girls in some subscale based on gender, and in favor of high- and middle-socioeconomic level schools in some subscale based on the school where the students study.

Keywords: Democratic Attitude, Democratic Values, Secondary School Teachers, Secondary School Students, Democracy

Giriş

21. Yüzyılda bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler sonucu iletişim ve ulaşım alanındaki yenilikler artan üretim, tüketim ve bilgi ihtiyacı, yaşamın sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarında ülkeleri, toplumları ve kurumları zorunlu bir değişim ihtiyacı içine sokmuştur. Ülkeler arasında bilgi alışverişi hızlanmış ve dünyamız küresel ölçekte küçük bir köy haline gelmiştir. Yaşanan bu gelişmeler farklı kültürlerin, inançların ve düşüncelerin bir araya gelmesini kolaylaştırmıştır. Bunun sonucunda bireyler ve toplumlar farklı kültürlerle, inançlarla iç içe uyum içinde yaşama, farklı kültürlerle, düşüncelere hoşgörü ile yaklaşma, farklı düşünceleri serbestçe ifade etme, demokrasinin temel bileşenlerinden biri olan farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma ve açık görüşlü olma gibi demokratik bir düşünce yapısına sahip olma durumuyla karşı karşıya kalmışlardır.

Demokrasi Türk Dil Kurumu (TDK) (2005) sözlüğünde "halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi" şeklinde tanımlanmıştır, ancak demokrasi yalnızca bir hükümet biçimi değildir. Öncül'ün (2000, s. 290) de belirttiği gibi, demokrasi, "Bireye değer veren ve insan kişiliğinin bütünlüğünü önemli sayan, birlikte davranan insan zekâ ve anlayışına ihtiyaç duyan ve karşılıklı saygı, işbirliği, hoşgörü ve doğruluk

gibi nitelikleri yansıtan, toplumsal ilişkilere yer veren bir yaşam yoludur". Bu yüzden ülkeler, 21. Yüzyılın beraberinde getirmiş olduğu bu toplumsal durumlarla başa çıkmak için insan yetiştirme politikalarında demokratik düşünme, demokrasi eğitimi, demokratik tutum gibi özelliklere sahip bireyler yetiştirmeyi bir amaç haline getirmişlerdir. Çünkü toplumlara genel olarak bakıldığında toplumların yaşam kalitesinin, ekonomik gelişmişlik düzeyinin yanında demokrasideki gelişmişlik düzeyi ile de yakından ilgili olduğu görülür (Karahan, Özkanal, Dicle, & Sardoğan, 2006). Dündar'ın (2013) da belirttiği gibi gelişmiş demokrasilerde bireylerin sahip olması gereken en önemli değerler içerisinde demokratik değerler gelmektedir.

İnsanların hoşgörü içinde demokratik bir ortamda yaşaması için, Gömleksiz'in (1994, s. 477) belirttiği gibi "bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında, demokrasi ilkeleri doğrultusunda belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler" anlamına gelen demokratik tutumun ancak o toplumda yerleşmesi ve gelişmesiyle sağlanabilir. Demokrasi, demokratik tutum ve demokratik düşünce ise ancak demokrasiyi davranış biçimi olarak özümsemiş ve demokrasi ilkelerini geliştirerek yaşama uygulayabilmiş insanlardan oluşan toplumlarda yaşar ve gelişir (Taçman, 2009). Demokratik

değerlerin toplumu oluşturan bireylerde yer edinmesi ise demokratik bir tutumun oluşması ile ilgilidir (Dündar, 2013). Demokratik tutum, demokratik düşünme gibi özellikler ise öncelikle bireylerin inanç ve tutumlarının informal olarak geliştiği aile ve toplum ortamında gelişir. Daha sonra ailede kazanılan demokratik değer ve tutumlar formal eğitim kurumları olan okullarda görev yapan demokratik değerleri benimsemiş ve içselleştirmiş nitelikli öğretmenlerce geliştirilir (Büyükkaragöz, 1995, s. 33). Dolayısıyla bir ülkenin sağlam temeller üzerine inşa edilmiş demokratik bir toplum yapısına sahip olmasının yolu, TDK'nın (2005) sözlüğüne göre "amacı, programları ve yöntemleri, demokrasi-nin dayandığı temel ilkelere göre düzenlenen eğitim" olan demokrasi eğitiminden geçmektedir. Çünkü bir ülkede demokratik yaşam alışkanlıkları ancak demokratik eğitim sistemi ile gerçekleştirilebilir (Gürşimşek & Göregenli, 2004, s. 78). Bunun için de tüm ülkelerin eğitim programlarında yetiştirmek istenilen insan tipinin özelliklerine yer verilir. Çünkü eğitim programları, bir devletin dünyayı algılayış felsefesini ve eğitime bakış açısının bir göstergesi, gelecekte ulaşmak istediği medeniyet şeklinin ve yetiştirmek istediği insan tipinin temelini teşkil eder (Kurnaz, 2013, s. 3). Ülkemizde de yetiştirilmek istenen insan tipi, "Türk Milli Eğitim Temel Kanununun genel amaçlarının 2. maddesi içerisinde demokratik tutuma sahip olan bireyin özellikleri aşağıdaki gibi yer almaktadır:

"Madde 2- Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek..." (Milli Eğitim Temel Kanunu [METK], 1973: madde 2).

Buradan hareketle Milli Eğitim sisteminin demokratik tutuma sahip olan bireyler yetiştirmeyi ve geliştirmeyi amaç edindiği açıkça görülmektedir. Çünkü öğrenme ortamında öğrencinin öğrenmesini, yeteneklerini geliştirmesini engelleyen ve öğretmen otoritesinin baskın olduğu öğrencilerin fikirlerine değer verilmediği, öğretmen merkezli bir eğitim ortamında demokratik düşünce ve tutum gelişemez (Celep,

1995). Demokrasi ancak demokrasiyi davranış biçimi olarak özümsemiş ve demokrasi ilkelerini yaşama uygulayabilmiş bireylerden oluşan toplumlarda var olmakta ve gelişmektedir (Gözütok, 1995). Ancak, Türk Eğitim Sisteminin temel kanununda ve bu kanuna paralel olarak hazırlanan eğitim programlarında demokrasi eğitimine yer verilmesine rağmen Türk eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri, demokratik tutuma sahip bireylerin yetişmesinde gerekli başarıyı gösterememesi olmuştur (Dilekmen, 1999, s. 438). Bu durum, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları çerçevesinde oluşturulan eğitim programlarını uygulayan okulu oluşturan paydaşlar içerisinde öğrenciler üzerinde önemli, kritik bir etkiye sahip olan öğretmenlerin demokratik düşüncüyü, demokratik tutumu demokrasiyi davranış biçimi olarak ne kadar özümsemiş, demokratik ilkeleri yaşama, okullara ve sınıf ortamına ne kadar uygulayabildiği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumları ile ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Öğretmenlerin demokratik tutumlarında cinsiyet, kıdem yılı, medeni durum, çalıştıkları okullar açısından anlamlı bir fark var mıdır?
2. Öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinde cinsiyetleri ve devam ettikleri okulları açısından anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Alanyazına bakıldığında ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumları ile ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelendiği bir araştırmayla karşılaşmamıştır, ancak, demokratik değer ve tutumlar üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla farklı branşlarda görev yapan öğretmenler (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; İnan, 2013; Koç, 2008), üniversitede okuyan öğretmen adayları (Çermik, 2013; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Doğanay ve Sarı, 2004; Ekici, 2015; Ektem ve Sünbül, 2010; Evcimik, 2009; Genç ve Kalafat, 2007; Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle, 2006; Kılıç, Ercoşkun ve Nalçacı, 2004), sınıf öğretmenleri (Kaya, 2013;

Kurnaz, 2011; Peker, 2012, Taçman, 2009; Yılmaz, 2009) ilköğretimde görev yapan sınıf ve branş öğretmenleri (Şahin, 2008; Telatar, 2012) ve hem öğretmen hem de öğretmen adayları (Karatekin, Merey ve Kuş, 2011; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004) üzerine yapıldığı görülmüştür. Demokratik değerler ve tutumlar üzerine öğrencilerle yürütülen çok az araştırmaya rastlanmıştır (Doğanay ve Sarı, 2002; İlğan, Karayığit ve Çetin, 2013). Demokratik değer ve tutumlar üzerine hem öğretmenler hem de öğrencileri ele alan bir araştırmanın olmaması bu araştırmanın yapılmasına neden olmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma bir grubun belirli özelliklerini tespit etmek için veri toplanmasını amaçlayan tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modeli, mevcut bir durumu var olduğu biçimde betimleyen bir araştırma modelidir (Karasar, 2000).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Adıyaman İli Kâhta İlçesi'ndeki 3 devlet ortaokulunun 8. sınıfında öğrenim gören 410 öğrenci ve bu okullarda görev yapan 100 öğretmenden oluşmaktadır. Okulların seçiminde farklı düzeydeki okullardaki öğretmenlerin demokratik tutumları ile bu okullardaki öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma durumlarının ortaya çıkarılması için amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Seçilen okulların üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden kurumlar olması sağlanmıştır. Çalışma kapsamındaki öğretmenlerin % 31'i (31) kadın, % 69'u (69) erkektir. Öğretmenlerin % 34'ü (34) Kubilay, % 24'ü (24) Girne ve % 42'si (42) de Gazi Ortaokulunda görev yapmaktadır. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin % 56.8'i (233) kız, % 43.2'si (177) erkektir. Öğrencilerin % 44.9'u (184) Kubilay, % 24.1'i (99) Girne ve % 31'i (127) Gazi Ortaokulunda öğrenim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemek için "Demokratik Tutum Ölçeği" ve öğrencilerin demokratik değerlere ne kadar sahip olup olmadıklarını belirlemek için de "Demokratik Değerler

Ölçeği" kullanılmıştır.

Demokratik Tutum Ölçeği

Öğretmenlerinin demokratik tutumlarını belirlemek için kişisel bilgi formu ve Tutum Araştırma Laboratuvarı "Attitude Research Laboratory" tarafından geliştirilen "Teacher Opionaire On Democracy" ölçeğinin G ve H formları temin edilmiştir. Ölçek, Gözütok (1995) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Ölçek 32 olumlu ve 18 olumsuz ifadelerin yer aldığı 50 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte "katılıyorum" ifadesi için 1, "katılmıyorum" ifadesi için 0 değeri verilmiştir. Ölçekten alınacak puan 0-50 aralığındadır. Puanların düşüklüğü demokratik tutumun düşük olması, puanların yüksek oluşu ise demokratik tutumların yüksekliğini ifade etmektedir. Ölçeğin Cronbach alpfa güvenilirlik katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır ve bu da ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Demokratik Değerler Ölçeği

Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere ne düzeyde sahip olduğunu belirlemek için İlğan, Karayığit ve Çetin (2013) tarafından geliştirilen 22 madde, 6 alt boyuttan (1-Eşitlik ve Farklılıklara Saygı, 2-Başkalarının Haklarına Saygı, 3-Hoşgörü ve Çeşitlilik, 4-Başkalarının Özgürlükleri, 5-Bireysel Farklılıklara Saygı, 6-Farklılıklara Duyarlılık) oluşan ölçek beşli likert türündedir. Ölçme aracından alınan puanların yüksek olması öğrencilerin demokratik değerlere yüksek düzeyde sahip olduklarını gösterirken; düşük puan ise demokratik değerlere düşük düzeyde sahip olduğunu gösterir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı ise .86 olarak hesaplanmıştır, bu ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğini gösterir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde betimsel istatistiklerden frekans, yüzde, ortalamalar arası farkı hesaplamada bağımsız gruplar t-testi, çoklu karşılaştırmalarda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Bulgular

Öğretmenlerin demokratik tutumlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 Öğretmenlerde cinsiyetine göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Kadın	31	14.03	4.54	97	.94	.725
Erkek	69	14.92	4.37			

Tablo 1 incelendiğinde, öğretmenlerin demokratik tutumlarının cinsiyet açısından yapılan t-testi sonucuna göre erkek öğretmenlerin puan ortalamasının (\bar{X} =14.93) kadın öğretmenlerin puan ortalamasından (\bar{X} =14.03) anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p=.725; p > .05). Buna göre cinsiyetin demokratik tutum üzerinde anlamlı bir etkiye neden olmadığı söylenebilir.

menlerin puan ortalamasından (\bar{X} =14.03) anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p=.725; p > .05). Buna göre cinsiyetin demokratik tutum üzerinde anlamlı bir etkiye neden olmadığı söylenebilir.

Tablo 2 Öğretmenlerin medeni durumuna göre t- testi sonuçları

Medeni Durum	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Evli	80	14.52	4.08	98	.56	.234
Bekar	20	15.15	5.67			

Tablo 2 incelendiğinde evli öğretmenlerin puan ortalamasının (\bar{X} =14.53) bekâr öğretmenlerin puan ortalamalarından (\bar{X} =15.15) anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p=.234; p > .05). Medeni durumun demokratik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkiye neden olmadığı söylenebilir.

lamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (p=.234; p > .05). Medeni durumun demokratik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkiye neden olmadığı söylenebilir.

Tablo 3 Öğretmenlerin kıdemlerine göre ANOVA testi sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	74.315	3	24.772	1.278	.286
Gruplarıçi	1860.435	96	19.380		
Toplam	1934.750	99			

Tablo 3'teki analiz sonuçları öğretmenlerin kıdemleri bakımından demokratik tutumları arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [F(3-96)=1.28, p>.05]. Öğretmenlerin

farklı kıdemlere sahip olmasının demokratik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkiye neden olmadığını söylenebilir.

Tablo 4 Öğretmenlerin okul değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	93.768	2	46.884	2.470	.090
Gruplarıçi	1840.982	97	18.979		
Toplam	1934.750	99			

Tablo 4'deki analiz sonuçları öğretmenlerin görev yaptıkları okullar bakımından de-

demokratik tutumları arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [F(2-97)=2.47, p>.05].

Öğretmenlerin farklı okullarda görev yapmalarının demokratik tutumlar üzerinde anlamlı bir

etkiye neden olmadığı söylenebilir.

Tablo 5 Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre t-testi bulguları

Demokratik Değerler Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Eşitlik ve Farklılıklara Saygı	Kız	233	22.76	3.02	408	2.75	.006*
	Erkek	177	21.88	3.51			
Başkalarının Haklarına Saygı	Kız	233	21.85	3.31	408	2.52	.012*
	Erkek	177	20.95	3.91			
Hoşgörü ve Çeşitlilik	Kız	233	16.82	2.76	408	3.11	.002*
	Erkek	177	15.82	3.79			
Başkalarının Özgürlükleri	Kız	233	13.60	1.93	408	1.91	.057
	Erkek	177	13.20	2.32			
Bireysel Farklılıklara Saygı	Kız	233	17.58	2.67	408	3.50	.001*
	Erkek	177	16.51	3.52			
Farklılıklara Duyarlılık	Kız	233	12.65	2.20	408	1.17	.244
	Erkek	177	12.37	2.75			

Tablo 5'deki analiz sonuçları incelendiğinde, eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunda; kızların puan ortalamalarının ($\bar{X}=22.76$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=21.88$) daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (p=.006; p<.05). Başkalarının haklarına saygı boyutunda kızların puan ortalamalarının ($\bar{X}=21.85$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=20.95$) daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (p=.012; p<.05). Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunda kızların puan ortalamalarının ($\bar{X}=16.82$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=15.82$) daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (p = .002; p < .05). Başkalarının özgürlükleri boyutunda kızların

puan ortalamalarının ($\bar{X}=13.60$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=13.20$) yüksek olduğu ancak farkın anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır (p=.057; p>.05). Bireysel farklılıklara saygı boyutunda kızların puan ortalamalarının ($\bar{X}=17.58$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=16.51$) daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır (p =.001; p<.05). Farklılıklara duyarlılık boyutunda kızların puan ortalamalarının ($\bar{X}=12.65$) erkeklerin ortalamasından ($\bar{X}=12.37$) daha yüksek olduğu ancak farkın anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır (p = .244; p > .05).

Tablo 6 Öğrencilerin okul değişkenine göre ANOVA testi sonuçları

Boyutlar		Kareler Top- lamı	sd	Kareler Orta- laması	F	p	Anlamlı Fark
Eşitlik ve Farklı- lıklara Saygı	Gruplararası	55.327	2	27.664	2.615	.074	
	Gruplariçi	4305.317	407	10.578			
	Toplam	4360.644	409				
Başkalarının Hak- larına Saygı	Gruplararası	20.624	2	10.312	.793	.453	
	Gruplariçi	5295.252	407	13.010			
	Toplam	5315.876	409				
Hoşgörü ve Çeşitli- lik	Gruplararası	80.260	2	40.130	3.787	.023*	Kubilay- Girne
	Gruplariçi	4313.301	407	10.598			
	Toplam	4393.561	409				
Başkalarının Öz- gürlükleri	Gruplararası	16.704	2	8.352	1.882	.154	
	Gruplariçi	1801.560	407	4.437			
	Toplam	1818.264	409				
Bireysel Farklılık- lara Saygı	Gruplararası	76.230	2	38.115	3.998	.019*	Kubilay- Girne Gazi-Girne
	Gruplariçi	3880,150	407	9,534			
	Toplam	3956,380	409				
Farklılıklara Du- yarlılık	Gruplararası	11.785	2	5.892	.978	.377	
	Gruplariçi	2452.364	407	6.025			
	Toplam	2464.149	409				

Tablo 6'deki analiz sonuçları öğrencilerin öğrenim gördüğü okullar bakımından demokratik değerlere sahip olma düzeyleri arasında, eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [$F_{(2-407)}=2.62$, $p>.05$]. Başkalarının haklarına saygı boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(2-407)}=.79$, $p>.05$]. Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F_{(2-407)}=3.79$, $p<.05$]. Kubilay Ortaokulundaki öğrencilerin puan ortalamaları Girne Ortaokulundaki öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Başkalarının özgürlükleri boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(2-407)}=1.88$, $p>.05$]. Bireysel farklılıklara saygı boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F_{(2-407)}=3.99$, $p<.05$]. Kubilay Ortaokulundaki öğrencilerin puan ortalamaları, Girne Ortaokulundaki öğrencilerin puanlarından, Gazi Ortaokulundaki öğrencilerin puan

ortalamaları, Girne Ortaokulundaki öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Farklılıklara duyarlılık özgürlükleri boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F_{(2-407)}=.98$, $p>.05$]. Hoşgörü ve çeşitlilik ile bireysel farklılıklara saygı boyutlarında öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların demokratik değerlere sahip olma düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın sonucunda ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumlarının cinsiyet, medeni durum, kıdem ve görev yaptığı okullar açısından farklılık göstermediği belirlenmiştir. Kız öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin tüm alt boyutlarda erkeklerden yüksek olduğu, eşit ve farklılıklara saygı, başkalarının haklarına saygı, hoşgörü ve çeşitlilik ve bireysel farklılıklara saygı boyutlarında kızlar lehine anlamlı düzeyde yüksek

olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç cinsiyetin demokratik değerler üzerinde önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin demokratik değerlerinin bazı alt boyutlarda alt sosyo-ekonomik düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Alanyazın incelendiğinde ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumları ile ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelendiği bir araştırmayla karşılaşılmamıştır. Ancak, demokratik değer ve tutumlar üzerinde çoğunlukla farklı branşlarda görev yapan öğretmenler ve farklı branşlarda okuyan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarla karşılaşılmıştır. Bu araştırmalara bakıldığında cinsiyetin demokratik değerlere sahip olma üzerinde belirleyici bir faktör olduğu, bu farkın kadınlar lehine olduğu görülmüştür. Buna göre kız öğrenciler demokratik değerlere daha fazla sahiptir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Gömleksiz ve Çetintaş, 2011; Doğanay ve Sarı, 2004; Ekici, 2015; Evcimik, 2009; Genç ve Kalafat, 2007; İnan, 2013; Karatekin, Merey ve Kuş, 2011; Kaya, 2013; Kurnaz, 2011; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004; Taçman, 2009). Bu sonucu desteklemeyen araştırmalara da rastlanmıştır (Ektem ve Sünbül, 2010; İlğan, Karayığit ve Çetin, 2013; Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006; Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Dicle, 2006; Kılıç, Ercoşkun ve Nalçacı, 2004; Koç, 2008; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004; Şahin, 2008; Telatar, 2012; Yılmaz, 2009; Peker, 2012).

Cinsiyetin demokratik değerlere sahip olma üzerinde belirleyici bir etkisinin olması, kadınlara sosyal yaşamda tanınan pozitif ayrımcılığın bir etkisi olabilir. Son yıllarda medyada, kadın hakları ve kadının sosyal yaşamdaki yerine olumlu yönde vurgu yapan yayınların etkisi ve devletin kadın hakları konusunu resmi bir politika haline getirmesinin de etkisi olduğu söylenebilir. Ancak bu araştırmanın sonucu, Çermik (2013)'in yapmış olduğu öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile demokratik değerlerini etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmasındaki, öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır ve bu farkın erkeklerin lehine olduğu sonucu ile farklılık gös-

termektedir. Aynı çalışmada ayrıca öğretmen adaylarının demokratik değerlerini oluşturan faktörler cinsiyetlerine göre karşılaştırılmış ve kadın ve erkek öğretmen adaylarının demokratik değerlerine ait "farklılıklara saygı" ve "adalet" faktörlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ancak "hak arama" ile "eşitlik" faktörlerinde erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir farklılığın olduğu belirtilmiştir. Yani erkek öğretmen adaylarının "hak arama" ve "eşitlik" konusundaki demokratik değerleri kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksektir. Aynı araştırmada demokratik değerlerin erkekler lehine anlamlı fark göstermesinin araştırmaya katılacak bireylerin sayısının değişmesiyle değişebileceği vurgulanmıştır.

Dündar'ın (2013) öğretmen adaylarının sahip olduğu değerler ile demokratik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmasında öğretmen adaylarının sahip olduğu hazcılık, uyarılm, öz-yönelim, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik, evrenselcilik değerler ile demokratik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak başarı ve güç değer boyutları ile demokratik tutumları arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Dündar'ın (2013) bu çalışması öğretmenlerin sahip olduğu demokratik değer ve tutumların, öğrencilerin bu değer ve tutumları eğitim kurumlarında nasıl öğrenecekleri ve nasıl bir tutum oluşturmaları açısından büyük bir öneme sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Öğretmenlerin cinsiyeti, kıdem yılı, medeni hal ve görev yaptıkları okullar açısından demokratik tutumlarında anlamlı farklılıkların oluşmadığı, öğretmenlerin demokratik tutumlarının benzer yapıda olduğu görülmüştü. Alanyazın incelendiğinde benzer sonuçlar gösteren çalışmalara (Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006; Kaya, 2013; Kurnaz, 2011; Peker, 2012; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004; Şahin, 2008; Telatar, 2012; Yılmaz, 2009) rastlanmıştır. Ancak Taçman (2009)'ın sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarını incelendiği çalışmasında kıdem bakımından demokratik tutumların anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca Kaya, (2013) da sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokratik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmasında mesleki kıdemlerine göre sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokratik tutum puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma bul-

muştur. Yani 41-50 yaş grubundaki sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokratik tutum puan ortalamaları 31-40 yaş grubundaki sınıf öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca aynı araştırmada 51 ve üstü yaş grubunda bulunan sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokratik tutum puanlarının 26-30 ve 31-40 yaş grubunda bulunan sınıf öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirtilmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin cinsiyet, kıdem yılı, medeni hal, görev yaptıkları okullar açısından demokratik tutumlarda anlamlı farklılıkların oluşmadığı görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin demokratik tutumlarının benzer yapıda olduğu görülmesine rağmen öğrencilerin demokratik değerlerinin farklılık göstermesi, öğrencilerin demokratik değerlerinin gelişmesinde okul iklimi kadar okul dışı faktörlerin de etkisinin olduğunu göstermektedir. Doğanay ve Sarı (2002) tarafından yapılmış bir çalışma sonucunda da öğretmen ve öğrenci görüşlerinin demokratik değerler olarak ele alınan saygı, eşitlik, dürüstlük, adalet, çeşitlilik değerleri arasında gizlilik değeri dışındaki tüm değerlerde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Okul, aile ve medya ile yakın çevrenin, çocukların demokratik değerleri kazanmada farklı ağırlıklarda da olsa önemli etkilere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca aynı çalışmada demokratik değerlerin kazandırılmasında okul dışında aile, medya ve çevrenin de etkilerinin olduğu vurgulanmıştır.

ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma sonuçlarına dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu araştırma sadece devlet okullarında görev yapan öğretmenler ile bu okulların 8. sınıflarında okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu nedenle bundan sonraki araştırmalarda Fen Liseleri, Anadolu Liseleri ve Meslek Liseleri gibi ortaöğretim kurumlarının, ilköğretim kurumlarının, yükseköğretim kurumları olan üniversitelerin ve özel okulların her kademesinde okuyan öğrencileri ve bu kurumlarda görev yapan öğretmenleri kapsmalıdır ayrıca farklı kurumlarda görev yapan öğretmenler demokratik tutumlar bakımından da karşılaştırılabilir.

- Eğitim kurumlarında aile-okul paydaşlarına insan hakları, demokrasi eğitimi, anne-baba eğitimi, cinsiyet rolleri gibi konularda bireylerin demokratik tutumlarını olumlu yönde etkileyecek demokratik değerlere sahip olmasına katkıda bulunacak konferans, seminer, panel, yüz yüze görüşme, projeler, yaygın eğitim programları, hizmet içi eğitim programları ve düşünce atölyeleri gibi bireyleri bilinçlendirmeye dönük etkinliklere yer verilmelidir.

- İlköğretimden başlayıp yükseköğretime kadar öğrencilerin aktif bir şekilde katılacakları, işbirliği yapmaya olanak verecek, duygularını, düşüncelerini özgürce dile getirebilecekleri, kendilerini ilgilendiren konularda alınacak kararlarda aktif bir şekilde yer alacakları, onlara sorumluluk, demokratik tutum ve becerileri kazandıracak, demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsetecek öğrenci kulüpleri, öğrenci dernekleri gibi demokratik yapılar kurulmalıdır. Bu yapılar bünyesinde sosyal sorumluluk projelerine ağırlık verilmelidir.

- Öğretmenler derslerde demokratik tutum ve becerileri kazandıracak öğretim yöntem, teknik ve stratejilerin kullanıldığı etkinliklere yer vererek bu konuda öğrencilere rol model olmalıdırlar.

- Görsel ve yazılı medyada kadın hakları ve kadının toplumdaki yeri konusuna yer verilse de yeterli olmamaktadır. Bu konunun filmler ve reklamlardan tutun da izletilecek çizgi filmlere kadar çok boyutlu ve çok kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Büyükkaragöz, S. (1995). *Yükseköğretim programları ve demokratik tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları .
- Büyükkaragöz, S., & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 2(3), 353-365.
- Celep, C. (1995). Demokratik bir eğitim sistemi için. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 38, 20-24.
- Çermik, H. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ve bu değerlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 2(8), 261-274.
- Dilekmen, M. (1999). *Grupla psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum ve*

- empatik beceri düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2002). Elementary school student's devotion level to democratic values and comparison of the effect of overt and hidden curriculum on gaining democratic values in terms of students and teachers opinions. *Educational Administration In Theory and Practice*(39), 356-383.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2004). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi (Çukurova üniversitesi örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 107-128.
- Dündar, H. (2013). Öğretmen adaylarının sahip olduğu değerler ile demokratik tutumları arasındaki ilişki. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 367-381.
- Ekici, F. Y. (2015). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve demografik özelliklerarasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(11), 593-602.
- Ektem, I. S., & Sünbül, A. M. (2010). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*(31), 159-168.
- Evcimik, S. Ç. (2009). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin demokratik tutumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Genç, S. Z., & Kalafat, T. (2007). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 10-22.
- Gömleksiz, M. (1994). *Türk dili ve edebiyatı dersinde uygulanan kubaşık öğrenme yönteminin demokratik tutumlara ve benlik saygısına etkisi*. Sözel bildiri, 1.Eğitim Bilimleri Kongresi, Adana.
- Gömleksiz, M. N., & Çetintaş, S. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(17), 1-14.
- Gözütok, F. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Gürşimşek, I., & Göregenli, M. (2004). *Öğretmen adayları ve öğretmenlerde demokratik tutumlar, değerler ve demokrasiye ilişkin inançlar*. Sözel bildiri, Uluslararası demokrasi eğitimi sempozyumu, Çanakkale.
- İlğan, A., Karayığit, D., & Çetin, B. (2013). Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2).
- İnan, H. (2013). *Beden eğitimi öğretmenleri ve öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant izzet Baysal üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Karadağ, E., Baloğlu, N., & Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(12), 65-82.
- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E. & Dicle, A. N. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 149-158.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karatekin, K., Merey, Z., & Kuş, Z. (2011). *Öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Ankara.
- Kaya, C. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki demokratik tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kılıç, D., Ercoşkun, M. & Nalçacı, A. (2004). Sınıf

- öğretmeni adaylarının demokratik tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 2-3.
- Koç, Y. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin demokratik tutumlarının belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kurnaz, A. (2011). *İlköğretim öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyleri ve demokratik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Kurnaz, A. (2013). *Eleştirel düşünme öğretimi etkinlikleri. Planlama-uygulama ve değerlendirme*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Peker, R. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları ile çocuk haklarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi (Manisa ili örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Saracaloğlu, A., Evin, İ., & Varol, S. (2004, Kasım). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Eğitim danışmanlığı ve araştırmaları iletişim hizmetleri Tic. Ltd. Şti. (EDAM)*, 4(2), 335-364.
- Şahin, G. (2008). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin demokratik tutumları ile dogmatik düşünce biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taçman, M. (2009). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları*. file:///C:/Users/lenova-pc/Downloads/6-30-1-PB%20(2).pdf
- TDK. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü* (10 b.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Telatar, S. (2012). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerinin demokratik tutumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili anadolu yakası örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, K. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının algıladıkları anne baba tutumlarına ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

